

УДК 341.9

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.5.22>

Барабаш Алла Григорівна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Пода Руфіна Вячеславівна,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»

спеціальності 081 «Право»

Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій

Національного університету «Чернігівська політехніка»

ORCID ID: 0009-0003-3248-3123

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ ОФОРМЛЕННЯ ШЛЮБУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

THE CONFLICT OF LAWS ISSUES REGARDING MARRIAGE REGISTRATION IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Стаття присвячена аналізу правового регулювання шлюбів за участю іноземного елемента. Дослідники пропонують визначення цивільного та релігійного шлюбу, поділ держав на три групи: ті, які визнають лише цивільні шлюби, тільки релігійні, або обидві форми. Дослідження охоплює формальні та матеріальні умови укладення шлюбу в Україні та за кордоном, їх правову природу і застосування в контексті міжнародного приватного права. Особлива увага приділяється колізійно-правовому регулюванню, що здійснюється на трьох рівнях: міжнародні конвенції, двосторонні договори України та національне законодавство.

*Аналізуються два основні міжнародні документи: Конвенція ООН про згоду на одруження, шлюбний вік і реєстрацію шлюбу 1962 року (м. Нью-Йорк) та Конвенція про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 року (м. Гаага), до яких Україна не приєдналася. Конвенції визначають основні колізійні прив'язки для регулювання умов укладення шлюбу: *lex loci celebrationis*, *lex nationalis* та *lex domicilii*, що сприяє усуненню правових колізій.*

Досліджено двосторонні угоди України з низкою держав, у яких також застосовуються зазначені колізійні прив'язки. Особливості національного законодавства України розглядаються через норми Сімейного кодексу України та Закону України «Про міжнародне приватне право». Висвітлено імперативний характер норм, що регулюють укладення шлюбу, де сторони не мають права обирати законодавство, яке регулює шлюб.

У висновках статті наголошено на трирівневому колізійно-правовому регулюванні укладення шлюбу, а також способах колізійного регулювання шлюбу на основі використання колізійних прив'язок. Крім того, звертається увага на важливість адаптації українського законодавства до європейських стандартів, зокрема через ратифікацію ключових міжнародних конвенцій у сфері шлюбних відносин.

Ключові слова: міжнародне приватне право, шлюб, цивільний шлюб, релігійний шлюб, колізійне регулювання, формальні умови укладення шлюбу, матеріальні умови укладення шлюбу, *lex loci celebrationis*, *lex nationalis*, міжнародні конвенції, двосторонні угоди, національне законодавство, умови дійсності шлюбу.

The article analyzes the legal regulation of marriages involving a foreign element. The researchers propose definitions of civil and religious marriage, dividing states into three groups: those that recognize only civil marriages, only religious marriages, or both forms. The study covers formal and material conditions for marriage in Ukraine and abroad, their legal nature and application in the context of private international law. Special attention is paid to conflict-of-law regulation, which is carried out at three levels: international conventions, bilateral treaties of Ukraine, and national legislation.

*The analysis covers two main international documents: the 1962 UN Convention on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages (New York) and the 1978 Convention on Celebration and Recognition of the Validity of Marriages (The Hague), to which Ukraine has not acceded. The conventions define the main connecting factors for regulating marriage conditions: *lex loci celebrationis*, *lex nationalis*, and *lex domicilii*, which helps eliminate legal conflicts.*

The bilateral agreements between Ukraine and several states, which also apply these connecting factors, have been studied. The peculiarities of Ukrainian national legislation are examined through the provisions of the Family Code of Ukraine and the

Law of Ukraine "On Private International Law". The article highlights the mandatory nature of the norms regulating marriage, where parties do not have the right to choose the legislation governing the marriage.

The conclusions emphasize the three-level conflict-of-law regulation of marriage and the methods of conflict regulation of marriage based on the use of connecting factors. Furthermore, attention is drawn to the importance of adapting Ukrainian legislation to European standards, particularly through the ratification of key international conventions in the field of marital relations.

Key words: private international law, marriage, civil marriage, religious marriage, conflict regulation, formal conditions of marriage, material conditions of marriage, *lex loci celebrationis*, *lex nationalis*, international conventions, bilateral agreements, national legislation, conditions for marriage validity.

Постановка проблеми. Регулювання шлюбів за участю іноземного елемента є важливим аспектом міжнародного приватного права. У сучасному світі міжнародні шлюби стають все більш поширеним явищем. Хоча Європейська конвенція з прав людини і зазначає право на шлюб, безпосереднє врегулювання умов та процедур його оформлення покладається на національне законодавство, котре є індивідуальним для кожної держави, а, отже, й суперечливими між собою. Колізії у сфері укладення шлюбу, зокрема щодо формальних та матеріальних умов, створюють значні правові труднощі для громадян, ускладнюючи визнання таких шлюбів та їх наслідків в інших державах.

Проблема полягає у необхідності вдосконалення колізійно-правового регулювання укладення шлюбу шляхом гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами через приєднання до відповідних міжнародних конвенцій. Особливу увагу слід приділити вдосконаленню підходів до визначення форми шлюбу (*lex loci celebrationis*) та матеріальних умов його укладення (*lex nationalis*), а також забезпеченню ефективного застосування принципу міжнародної ввічливості (*comitas gentium*).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику правового регулювання колізійних питань оформлення шлюбу в міжнародному приватному праві було досліджено у роботах багатьох науковців, зокрема таких як Бурлай О.Є., Казарян К.А., Калакура В.Я., Кожевникова В.О., Менджул М.В., Мироненко І.В., Розгон О.В., Фединяк Г.С., Фединяк Л.С. та інших. Однак, поза увагою залишаються поняття цивільних та релігійних шлюбів, рівні їх колізійно-правового регулювання в Україні на сьогоднішньому етапі.

Метою дослідження є окреслення та аналіз 1) нормативно-правових актів, які регулюють порядок укладення шлюбу за участю іноземного елемента; 2) колізійних прив'язок, які регулюють процедуру оформлення шлюбу та матеріальні умови його укладення.

Виклад основного матеріалу. Дослідження колізійних питань оформлення шлюбу з іноземним

елементом потребує чіткого розуміння форми шлюбу, формальних та матеріальних умов укладення шлюбу. Світова практика наразі виробила дві форми шлюбу: цивільний шлюб і релігійний шлюб. Згідно ч. 1 ст. 21 Сімейного кодексу України «Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану» [1]. Вказане визначення не є універсальним, оскільки станом на сьогодні в деяких країнах реєструють шлюб між особами однієї статі, органи реєстрації шлюбу також залежать від національного законодавства країн. Для здійснення подальших досліджень пропонуємо наступне визначення цивільного шлюбу: цивільний шлюб – це зареєстрований органами державної влади союз двох партнерів, який визнається державою місця реєстрації та породжує юридичні права та обов'язки подружжя. Універсальне визначення релігійного шлюбу, на наш погляд, повинно бути наступним: релігійний шлюб – це освячений релігійним обрядом союз двох партнерів, який визнається державою місця реєстрації та породжує юридичні права та обов'язки подружжя. Оскільки в науковому дослідженні ми аналізуємо шлюб ускладнений іноземним елементом, така ознака шлюбу як «визнання його державою місця реєстрації», видається дуже важливою.

За критерієм форми шлюбу всі держави можна поділити на три групи:

держави, які визнають лише цивільні шлюби, що реєструються на їх території (Франція, Німеччина, Бельгія, Туреччина, Китай, Японія, Нідерланди, Україна);

держави, на території яких можна укласти лише релігійний шлюб (Саудівська Аравія, Пакистан, Афганістан, Судан, Ємен, Ватикан, Йорданія);

держави, на території яких можна укласти як цивільний, так і релігійний шлюб (Греція, Індія, Великобританія, США).

З формою шлюбу пов'язані формальні умови його укладення. Формальні умови укладення шлюбу – це вимоги, які встановлюються законодавством або релігійними нормами щодо про-

цедури укладення шлюбу. До формальних умов укладення шлюбу Сімейний кодекс України відносить державну реєстрацію шлюбу; взаємну обізнаність наречених про стан здоров'я один одного; особисту присутність наречених в момент реєстрації шлюбу. Нормативні акти зарубіжних країн можуть визначати додаткові формальні умови. «Законодавство Франції та Італії містить вимогу публічного повідомлення про шлюб, законодавство США і Великої Британії – одержання спеціального дозволу (ліцензії) на шлюб. У таких державах, як Індія, Норвегія, Італія, Швеція та ін. у випадку укладання шлюбу з іноземцем встановлено необхідність одержання попереднього дозволу компетентного органу державної влади на шлюб» [2, с. 237].

Найбільш проблемними з точки зору визнання шлюбу за участю іноземного елемента є матеріальні умови його укладення. Матеріальні умови укладення шлюбу – це вимоги, які встановлюються законодавством або релігійними нормами, та визначають право та здатність осіб укласти шлюб. На наш погляд, матеріальні умови укладення шлюбу – це не що інше як шлюбна дієздатність. До матеріальних умов укладення шлюбу Сімейний кодекс України відносить досягнення шлюбного віку, дієздатність партнерів, добровільну згоду нареченого та нареченої, одношлюбність, різну стать партнерів по шлюбу, неможливість укладення шлюбу особами з прямим спорідненням. Жодну з названих умов не можна назвати універсальною. Законодавство різних країн містить різноманітні, часто суперечливі вимоги. Наприклад, національне законодавство більшості країн встановлює шлюбний вік для жінок і чоловіків від 18 до 21 року. Але в Нігері і в Чаді шлюбний вік для жінок становить 15 років, а в Судані і в Ємені шлюбний вік не встановлений. За законодавством України, Німеччини, Франції недієздатні особи не мають права укласти шлюб, оскільки вони не усвідомлюють значення своїх дій. В Ірані, Саудівській Аравії, Пакистані шлюб недієздатних осіб можливий, якщо опікун чи законний представник надає згоду на укладення шлюбу. Національне законодавство більшості країн визначає шлюб, як союз чоловіка і жінки, однак, у Нідерландах, Німеччині, Бельгії, Канаді, Ісландії, Швеції, Фінляндії та деяких інших країнах можна укласти шлюб між особами однієї статі. Звісно, сфера шлюбних відносин вирізняється найменшим ступенем уніфікації. Специфіка регулювання шлюбно-сімейних відносин полягає в тому, що не лише в країнах релігійно-традиційної правової

сім'ї, але і в країнах континентального та англо-американського права ці відносини регулюються релігійними нормами, історичними традиціями, місцевими звичаями. Велика кількість норм, які забезпечують шлюбні відносини, були створені шляхом санкціонування державою місцевих звичаїв. Вказане не сприяє виробленню однакових підходів до регулювання матеріальних умов укладення шлюбу в різних державах.

Укладення шлюбу з іноземним елементом завжди є ризикованим з точки зору визнання або не визнання такого шлюбу в країні громадянства (чи в країні проживання) чоловіка або дружини. Як зазначає професор Кожевникова В.О., «для громадян України, які укладають шлюби за кордоном, україноцям необхідно мати правильне уявлення про те, що в подальшому їх чекає на батьківщині: чи у всіх випадках їх шлюб буде визнаний дійсним, чи не утворять зазначені дії «шлюб, що кульгає», а отже, позбавлений правового значення та подальшої легітимізації» [3, с. 106].

Питання повинно бути врегульоване за допомогою міжнародних конвенцій, угод та колізійно-правових норм національного законодавства. Незважаючи на поширеність проблеми визнання шлюбу, наразі у цій сфері діють дві міжнародні конвенції: Конвенція ООН про згоду на одруження, шлюбний вік і реєстрацію шлюбу 1962 року (м. Нью-Йорк), Конвенція про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 року (м. Гаага). Конвенція 1962 року нагадує країнам-учасникам про право на шлюб чоловіка та жінки, які досягли повноліття; про те, що шлюб може бути укладеним лише у разі вільного волевиявлення осіб, які його укладають. Згідно положень Конвенції волевиявлення осіб, які укладають шлюб, повинно бути виражено особисто в присутності представника влади та свідків; у виняткових випадках допускається укладення шлюбу без особистої присутності однієї із сторін. Конвенція забороняє укладати шлюби особам, які не досягли шлюбного віку, за винятком, коли компетентний орган надав відповідний дозвіл. Дану Конвенцію можна охарактеризувати як спробу уніфікації матеріальних умов укладення шлюбу. Конвенція містить виключно матеріально-правові норми.

Колізійно-правові норми, які регулюють укладення шлюбу за участі іноземного елемента містяться в Конвенції про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 року. Згідно ст. 2 Конвенції формальні умови шлюбу регулюються правом держави, в якій він укладається. Отже, Конвенція визначає основну колізійну прив'язку

щодо форми шлюбу та формальних умов його укладення: закон місця укладення шлюбу (*lex loci celebrationis*).

Стаття 3 Конвенції деталізує положення попередньої норми: «Шлюб може бути укладеним (1) якщо майбутнє подружжя відповідає основним вимогам внутрішнього законодавства держави місця укладення шлюбу, і один з подружжя має громадянство цієї держави або постійно там проживає; або (2) якщо кожен із майбутніх подружжя відповідає матеріально-правовим вимогам внутрішнього права держави визначеним колізійними нормами держави, в якій він укладається» [4]. Зі ст. 3 Конвенції слідує, що до матеріальних умов шлюбу може застосовуватись закон місця укладення шлюбу (*lex loci celebrationis*), закон громадянства (*lex nationalis*) та закон місця проживання особи (*lex domicilii*).

Аналізуючи Гаазьку конвенцію про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 року, слід зазначити її «непопулярність». Наразі Конвенцію підписали лише шість країн: Португалія, Люксембург, Єгипет, Австралія, Фінляндія, Нідерланди. Проблемою є і те, що станом на сьогодні Україна не ратифікувала ні Конвенцію 1962 року, ні Конвенцію 1978 року. Нагадаємо, що ч. 2 ст. 24 Розділу III «Юстиція, свобода та безпека» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони передбачено: «Сторони домовилися розвивати подальше судове співробітництво між Україною та ЄС у цивільних справах на основі відповідних багатосторонніх правових документів, зокрема конвенцій Гаазької конференції з міжнародного приватного права у сферах міжнародного правового співробітництва, судового процесу, а також захисту дітей» [5]. Закон «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» прямо не згадує шлюбне або сімейне законодавство. Проте, на наш погляд, шлюбне право входить до сфери приватного права, яке підпадає під загальні положення про адаптацію законодавства України до стандартів ЄС. Отже, в подальшому питання ратифікації міжнародних конвенцій, які регулюють укладення шлюбу, повинні бути вирішені.

Станом на сьогодні колізійні проблеми шлюбів за участі іноземного елемента Україна регулює, насамперед, шляхом укладення низки двосторонніх угод. Наразі такі угоди укладені з Польщею, Республікою Молдова, Грузією, Латвійською Республікою, Естонською Республікою, Литовською

Республікою, Республікою Узбекистан, Соціалістичною Республікою В'єтнам, Турецькою Республікою, Румунією. Дослідивши ці угоди, ми дійшли думки про два основні способи колізійного регулювання шлюбу.

I спосіб. Згідно ч. 1 ст. 21 Угоди між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво в цивільних справах: «умови укладення шлюбу визначаються для громадян, які укладають шлюб, законодавством Договірної Сторони, громадянами якої вони є» [1]. Тобто, до матеріальних умов шлюбу застосовується колізійна прив'язка *lex nationalis*. Друга частина цієї ж статті використовує й іншу колізійну прив'язку - *lex loci celebrationis*, зобов'язуючи сторін шлюбного договору дотримуватись вимог і держави-місця укладення шлюбу. Згідно ч. 2 ст. 21 Угоди між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво в цивільних справах: «форма шлюбу визначається законодавством Договірної Сторони, на території якої укладається шлюб» [6]. Як бачимо, в другій частині норми мова йде про застосування *lex loci celebrationis*. Аналогічно формальні та матеріальні умови укладення шлюбу регулюються у ст. 25 Договору між Україною та Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах (1995 р.), у ст. 24 Договору між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах (2000 р.), у ст. 25 Договору між Україною та Румунією про правову допомогу та правові відносини у цивільних справах (2002 року), ст. 25 Договору між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах (1993 р.), ст. 26 Договору між Україною та Республікою Узбекистан про правову допомогу та правові відносини у цивільних та сімейних справах (1998 р.), ст. 24 Договору між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах (1995 р.), ст. 25 Договору між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах (1995 р.). Застосування до регулювання матеріальних умов шлюбу одночасно двох колізійних прив'язок дозволяє стверджувати, що вказані норми двосторонніх угод є кумулятивними за своєю сутністю.

II спосіб. Згідно ч. 1 ст. 24 Договору між Україною і Республікою Польща про правову

допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах: «форма укладення шлюбу визначається законодавством Договірної Сторони, на території якої укладається шлюб» [7]. У ч. 2 ст. 24 Договору зазначається, що «умови укладення шлюбу визначаються для кожної із осіб, що вступають до шлюбу, законодавством Договірної Сторони, громадянином якої вона є» [7]. Аналогічні колізійні прив'язки щодо формальних та матеріальних умов укладення шлюбу визначені у ст. 24 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах.

Якщо виникає питання дійсності шлюбу за участі іноземного елемента, але Україна не має угоди з державою до якої відноситься цей елемент, застосовуються колізійні норми Закону України «Про міжнародне приватне право». Згідно ч. 1 ст. 55 Закону: «Право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу. У разі укладення шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу» [8]. В першому реченні йде мова про застосування *lex nationalis* до матеріальних умов укладення шлюбу. В другому реченні, яке стосується реєстрації шлюбу на території України, йдеться про *lex loci celebrationis*.

Що стосується дійсності шлюбу, укладеного за межами України, то ст. 58 Закону України «Про міжнародне приватне право» містить два основні правила.

I правило. Шлюб між іноземцями, шлюб між іноземцем та особою без громадянства, шлюб між особами без громадянства, що укладені відповідно до права іноземної держави, є дійсними в Україні. Це правило є прикладом застосування принципу міжнародної ввічливості (*comitas gentium*), який передбачає взаємне визнання правових дій, здійснених відповідно до іноземного права.

II правило. Шлюб між громадянами України, шлюб між громадянином України та іноземцем, шлюб між громадянином України та особою без громадянства, що укладений за межами України відповідно до права іноземної держави, є дійсним в Україні за умови додержання щодо громадянина України вимог Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу. Це правило можна прокоментувати наступним чином: якщо учасником «міжнародного шлюбу» є громадянин України, то наша держава залишає за собою право перевіряти шлюб на відповідність основним принципам національного сімейного

права. Зокрема, перевіряються такі обставини: дієздатність сторін; відсутність примусу при укладенні шлюбу; відсутність близького родинного зв'язку між сторонами; досягнення шлюбного віку; наявність добровільної згоди сторін. Цим умовам повинні відповідати як громадянин України (сторона шлюбу), так і його партнер по шлюбу. З точки зору колізійних прив'язок, то дана норма відображає *lex nationalis*.

Досліджуючи колізійне регулювання шлюбу згідно положень Закону України «Про міжнародне приватне право», не можна не сказати про можливість застосування *lex domicilii*. Закон місця проживання особи може бути застосований, якщо громадянин України укладає шлюб з особою без громадянства. Відповідно до ч. 3 ст. 16 Закону України «Про міжнародне приватне право»: «Особистим законом особи без громадянства вважається право держави, у якій ця особа має місце проживання, а за його відсутності - місце перебування» [8].

Висновки. 1. Колізійно-правове регулювання укладення шлюбу може здійснюватись на трьох рівнях: на рівні міжнародних конвенцій, двосторонніх договорів або на рівні застосування національного колізійного регулювання. Станом на сьогодні діють дві міжнародні конвенції у сфері регулювання укладення шлюбу: Конвенція ООН про згоду на одруження, шлюбний вік і реєстрацію шлюбу 1962 року (м. Нью-Йорк) та Конвенція про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 року (м. Гаага). Україна не ратифікувала жодну з цих конвенцій. Тому наразі колізійно-правове регулювання шлюбу здійснюється лише на рівні двосторонніх угод та національного законодавства, що не є достатнім. Конвенції встановлюють стандарти, які застосовуються до багатьох держав-учасниць. Це спрощує правове регулювання шлюбів між громадянами різних країн, створюючи зрозумілі й передбачувані правила. Так, Конвенція про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 року (м. Гаага) допомагає уникнути конфліктів між законодавствами різних країн щодо форми укладення шлюбу, вона надає чіткі правила для визначення застосовного права. Конвенції застосовуються до багатьох країн-учасниць, тоді як двосторонні угоди вимагають тривалих переговорів, погоджень, а регулюють взаємини лише між двома державами. Звідси Україна повинна розглянути питання приєднання до Конвенції ООН про згоду на одруження, шлюбний вік і реєстрацію шлюбу 1962 року та Конвенції про укладення та визнання дійсності шлюбів 1978 року. Ратифікація цих документів

сприятиме впровадженню єдиних міжнародних стандартів у сфері регулювання шлюбу та спростить вирішення колізій у міжнародних шлюбних відносинах.

2. Характеристика колізійно-правового регулювання укладення шлюбу на рівні двосторонніх договорів України з низкою держав, свідчить про універсальність застосування *lex loci celebrationis* до форми та формальних умов шлюбу. Матеріальні умови укладення шлюбу в більшості випадків регулюються шляхом одночасного застосування *lex nationalis* та *lex loci celebrationis*.

3. Характеристика колізійно-правового регулювання укладення шлюбу на рівні національного законодавства України (Закон України «Про міжнародне приватне право»), свідчить про засто-

сування *lex loci celebrationis* до форми та формальних умов шлюбу. Матеріальні умови укладення шлюбу регулюються шляхом застосування *lex nationalis*. Україна визнає шлюб між іноземцями, шлюб між іноземцем та особою без громадянства, шлюб між особами без громадянства, що укладені відповідно до права іноземної держави згідно принципу взаємної ввічливості (*comitas gentium*).

4. Характеристика колізійно-правового регулювання укладення шлюбу на всіх рівнях (конвенції, двосторонні договори, національне законодавство України) свідчить про застосування імперативних колізійних норм. Укладаючи шлюб, подружжя не має права вирішувати законодавством якої країни буде регулюватись порядок укладення шлюбу чи матеріальні умови його укладення.

REFERENCES:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2002). Simeinyi kodeks Ukrainy [Family Code of Ukraine] № 2947-III. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
2. Bilousov, Ye.M., Yakoviyuk, I.V. (Eds.). (2021). Mizhnarodne pryvatne pravo [International private law]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
3. Kozhevnikova, O.V. (2022). Poriadok vyznannya shliubiv z inozemnym elementom za natsionalnym zakonodavstvom Ukrainy [Procedure for recognizing marriages with a foreign element under the national legislation of Ukraine]. *Yevropeiski perspektyvy*, № 2, Kyiv: Specialized publishing house "UNESCO-SOCIO" [in Ukrainian].
4. Hague Conference on Private International Law. (1978). Convention on Celebration and Recognition of the Validity of Marriages. Retrieved from: <https://assets.hcch.net/docs/8e321c1a-9151-4608-a8a1-6dbee0f92cfd.pdf>.
5. Government of Ukraine & European Union. (2014). Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the One Part, and Ukraine, of the Other Part]. № 984_011. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
6. Government of Ukraine & Republic of Turkey. (2000). Uhoda pro pravovu dopomohu ta spivrobotnytstvo u tsyvilnykh spravakh [Agreement on Legal Assistance and Cooperation in Civil Matters]. № 792_600. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_600#Text.
7. Government of Ukraine & Republic of Poland. (1993). Dohovir pro pravovu dopomohu ta pravovi vidnosyny u tsyvilnykh i kryminalnykh spravakh [Agreement on Legal Assistance and Legal Relations in Civil and Criminal Matters]. № 616_174 (1993). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text.
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2005). Pro mizhnarodne pryvatne pravo [On Private International Law]. № 2709-IV Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.